

Eesti Teaduste Akadeemia Looduskaitse Komisjoni 2011.aasta tegevuse ülevaade

Eesti TA Looduskaitse Komisjon (TA LKK) jätkas tööd Eesti Maaülikooli (EMÜ) juures Veski tn. 4 Baeri majas, Komisjoni esimees filosoofiadoktor Urmas Tartes, aseesimehed bioloogiakandidaat Vilju Lilleleht ja bioloogiakandidaat Heiki Tamm, sekretär Vaike Hang.

Tegevusest

Looduskaitse Komisjoni traditsioonilise **49. ettekandepäeva** (esimene 1956) päeva teemaks oli „**Eesti kaunis loodus**“. Ettekandepäev toimus 25.mai 2011 Tartus Tü Botaanikaia külastuskeskuses (ruumide eest tänu komisjoni aseesimehele Botaanikaia direktorile Heiki Tammele). Ettekandeid kaheksa, osavõtjaid 50.

Kavas oli kaheksa ettekannet:

- *Loodus kui vaimse keskkonna osa.* Urmas Tartes, Eesti TA Looduskaitse Komisjon
- *Konsortsiumide kaitseks.* Kalevi Kull, Tartu Ülikool
- *Euroopa naarits taastamine ja loodushoiust arusaama liikumine üksikult üldisele.* Tiit Maran, Tallinna Loomaaed
- *Huvirühmade analüüs. Kasutamata võimalus Looduskaitse planeerimisel.* Marek Sammul, Eesti Maaülikool
- *Eesti looduse võlu läbi ameeriklase silmade.* Robert Oetjen, LKÜ Kotkas
- *Eesti on Euroopa looduse süda.* Marika Mann, Kumari Reisid OÜ
- *Tasakaalu otsingutest ühe metsaomaniku suhetes looduse ja iseendaga.* Leili Mihkelson, Erametsaomanik.
- *Loodushoiu usundiline taust.* Mall Hiimäe, Eesti Kirjandusmuuseum

Neli ettekannet käsitlesid loodushoiu olemust, selle vaimseid ja filosoofilisi väärtuseid, teine osa käsitles selle juures näiteid tänapäevast. Urmas Tartes avas alateadvuse ja looduse rolli inimeseks olemises ja vaimse tervise säilitamisel. eadvuse, alateadvuse ja rääkis temal „Loodus kui vaimse keskkonna osa“. Kalevi Kull kõneles vajadusest pöörata rohkem tähelepanu looduskaitse tegevuses üksikliikide ja koosluste kürgal ka konsortiumitele. Tiit Maran andis täpse pildi Euroopa naaritsa taasasustamisest Hiiumaal ja selle käigus saadud kogemustest ja toimunud mõtteviisi muutustest. Marek Sammul rõhutas vajadust pöörata looduskaitse tegevuses senisest suuremat tähelepanu inimesele, sest sõna “looduskaitse” sisaldab endas juba konflikti! 19 aastat tagasi “eestlaseks hakanud” ameeriklane Robert Oetjen kõneles oma noorusaja Ameerika loodusest ja kuidas see aitas tal Eestimaa loodusesse sisse elada ning selle hoidjaks saada. Marika Mann rääkis enda tegevuse missioonist, milleks on meie looduse õpetamist välismaalastele ja peab oma ettevõtet Eesti looduse häälekandjaks laia maailma. Leili Mihkelson kõneles tasakaalu otsingutest ühe metsaomaniku suhetes looduse ja iseendaga. Mall Hiimäe avas läbi aastasade loodushoiu usundilise tausta. Pärast ettekandeid toimus lühike arutelu.

Samas oli vaadata **näitus komisjoni algusaastatel ilmunud trükistest**. Tähelepanu köitis sõjajärgne esimene fotoalbum “Eesti kaunis loodus” (1957, koostaja-toimetaja komisjoni aseesimees Endel Varep), mis vääraks enda kõrvale sama kaalukat järglast.

Komisjoni **koosolek 19. aprilli 2011** toimus koostöös Looduseuurijate Seltsiga LUSi majas akadeemik Hans-Voldemar Trassi (Looduskaitse Komisjoni ainuke asutajaliige 1955, Kumari preemia laurea 2009) ja akadeemik Erast Parmasto (Kumari preemia laurea 2008) auks neile Kumari preemia juurde kuuluva kuldse looduskaitsemärgi (kuldne tammelehe kontuur, kunstnik J-, M. Künnap, märk asutatud 2010) üleandmiseks. Kuldse looduskaitsemärgi saavad ka kõik varasemate aastate Kumari preemia laurea did. Nime-

tatud koosolekule LUSi majas olid akadeemikutele kuldseid märke üle andmas Keskkonnaministeeriumi kantsler Rita Annus ja nõunikud Hanno Zingel ja Tiit Sillaots. Selleks puhuks oli LUSis vaadata Trassi ja Parmasto looduskaitse tegevuse ülevaatenäitus (koostas V. Hang).

Suure menu osaliseks sai **käekirjanäitus** (avalik näitus Tartus Baeri majas sept.-okt. 2011, koostas V. Hang). Vaadata-lugeda oli sadakond käekirjanäidist mitmest sajandist – looduseuurijatelt – õppejõududelt, instituutide töötajatelt, rektoritelt, ajakirjanikelt, kirjanikelt jpt. Need olid käsitsi kirjutatud kirjad (sõnumid) koos autori fotoga. Olid EMÜ rektori ja prorektorite kirjad. ZBI kunagise viie direktori käekirjad olid luulevormis (nende hulgas ka kunagise ZBI direktori Looduskaitse Komisjoni esimehe Urmas Tartese luuletused). Oli Julius Tehveri kuue generatsiooni käekirja näited. Pikk oli looduskaitsetegelas- te käekirjade rida (H. Koppel, G. Vilbaste, T. Lippmaa, J. Piiper E. Kumari J. Eilart, E. Varep jpt käekirjade näited. Ka kaugetelt kaasmaalastelt oli kirjaridu (Karl Taagepera, Elmar Järvesoo, Inno Salasoo, Johannes Piiper jun.). teiste hulgas oli ka Ivan Orava käekiri (1889)!

Praegu on Baeri majas **jõulunäitus** kunstnik **Guara Muuga** monotüüpias loodud ime- listest jõulu-, uusaasta jm. **tähtpäevakaarditest**. G. Muuga (sünd. 1925) elab Tartus, ta on Eesti parim ja nõutavaim taimede joonistaja (Eesti floora, taimemäärajad jm) ja eks- liibrise looja. Osa näitusesaalist on tuntud entomoloogi rännumehe, loodusekaitsja, kirja- niku, kunstniku Vambola Maavara (1928-1999) maalide päralt. Näituse koostas V. Hang.

2011.aasta Kumari preemia laureaat on ülipopulaarse looduse omnibussireiside käima- paneja geograaf Jaan Riis. Preemia kätteandmine toimus Vabaõhumuuseumis 9. mail 2011. Looduskaitse Komisjonilt oli laureaadile traditsiooniline Kumari bibliograafia ja fotoportree. Praegu on Tartus EMÜ Riia tänava hoones Jaan Riisile pühendatud väljapa- nek

Läheneb Eerik Kumari 100. sünniaastapäev (7. märtsil 2012). Loodetavasti jõuab sel- leks ajaks käibesse Keskkonnaministeeriumi korraldusel Kumari postmargi trükkimine Eesti Posti poolt. Looduskaitse Komisjon ja LUS plaanivad selle sündmuse tähistamiseks korraldada ühiskoosolek.

Komisjoni liikmete tegevusest

Komisjoni liikmete igapäevatöö on valdavalt looduskaitse või sellega lähedalt seotud tegevus. Osa pensionipõlve pidavad aktiivsed inimesed tegutsevad jätkuvalt looduskaitstes Komisjoni egiidi all.

Peeter Muiste metsatööstusalased uurimistööd on otseselt seotud keskkonnamõjude uurimise ja hindamisega, avaldanud kümme teadusartiklit (koos kaasautoritega). Ju- hendanud üliõpilasi.

Urmas Tartes kirjutas koos Arne Aderiga venekeelses ajakirjas „Gorizontõ Estonii“ ülevaate meie looduskaitse ajaloost: „Эстонская охрана природы“, Арне Адер и Урмас Тарте. Materjal baseerus suuresti 2010 ilmunud õpimapi „Looduskaitse Eestis“ materja- lidel. Muuhulgas on ta esinenud loodusõhtutel Lahemaa rahvuspargis, Põlvamaa kesk- konnamajas, Otepää loodushariduskeskuses, Tipu Looduskoolis, Aegviidu koolis ja laste- aias, Esku-Kamari koolis, Pikakannu lastelaagris ja Teadlaste Öö raames Tallinna Tehni- kaülikoolis. Samuti osales Urmas Tartes Tartu Keskkonnahariduse Keskuse korraldatud elurikkuse võistlusmängu läbiviimises ja juhendas putukatundi „Tere Kevad“ lastelaagris. Urmas esines ettekandega ja viis läbi töötubasid loodusfotograafiast ettevõtliku õppe- ja keskkonnahariduse konverentsil Jõhvis.

Heiki Tamm jätkas teadustööd jugapuu populatsioonide ökoloogilisest ja geneetilisest võrdlusest Eesti mandriosas ja saartel. On avaldanud artikleid Botaanikaaia võimalustest ohustatud kodumaiste ja kultuurtaimede kaitsel.

Teet Koitjärv on koostanud teose Lääne-Virumaa - roheline maakond: Kaart. 1:140000 - Rakvere: Roheline Maakond SA, 2011. (Tekst, fotod ja koostamine). Ajakirjas Eesti Loodus ilmus artikkel „Rohkem kui neli aastakümnet. [Lahemaa ajalugu]“. Samasisuline materjal ilmus portaalis Delfi Forte: „Mida on juubilar Lahemaa rahvuspark kõik see 40 aastat teinud? Süvaülevaade“.

Ajakirjas Gorizontõ Estoni ilmus artikkel „Periody v istorii sushchestvovaniya Estonskikh zapovednikov“. Ta on andnud mitmeid intervjuusid ja kommentaare looduskaitse teemadel mitmetes ringhäälingukanalites. Tema blogiartiklid ja lühitekstid oma kodulehel www.koitjarv.ee:

Aleksander Maastik toimetab jätkuvalt ajakirja „Keskkonnatehnika“. Kirjutanud artikleid (ja toimetanud) reovee puhastamisest hajaasustusalal. Esinenud Treffneri gümnaasiumis veeringe ja vesiehitiste teemal.

Vilma Kuusk juhendas maikuus Pärnumaal Arumetsa savikarjääri alalt lodukannikese ümberistutamist., kontrollis aasta tagasi Tahkuranna vallas niidu-kuremõõga ümberistutamise tulemusi: ümberistutamine õnnestunud väga hästi. Ta kontrollis Pärnu rannaniidu kaitsealal kaitsealuste liikide seisundit.

Enn Pirrus kontrollis Peipsiäärsete alade suurte rändrahnude mõõtmisandmeid. Artikleid graniidikillustikust, veest paelasundis jm. Pidanud ettekandeid süvakaevandamisest Eestis, Nabala karstist, Eesti savivarudest – loodusgiidide täiendkoolitusel. Juhendanud TTÜ Särghaua välibaasis mitmeid ekskursioone, muuseumiööl juhendanud Kurgja talumuuseumi külastajaid.

Ann Marvet toimetab mitmeid looduskaitseteemalisi väljaandeid. Tema toimetamisel ilmusid lõppeval aastal „Veevõõrliikide käsiraamat“ Juhan Lepasaare „Sooradadel“ (kordustrükk). Ilmus A. Marveti koostatud „Aasta puud“ I ja on alustanud selle II osa koostamist.

Vilju Lilleleht esitas andmed kormorani leviku ja arvukuse kohta Eestis IUCNi kormoranide uurimise rühmale. Avaldas artikleid (Maalehes, Loodusesõbras) kormoranide ja kalurite ning kalakasvatavate vastuoludega seotud küsimustes, ja Keskkonnaministeeriumi algatatud kormoranide hävitamise programmi mõttetusest. Samal teemal intervjuu Kuku Raadiole. Ta osaleb EOÜ linnukaitsekomisjoni töös.

Arno-Toomas Pihlak jätkas peamiselt õhuhapniku ja sellega seotud oksüdeerimisprotsesside uurimist ning fosforiitide kaevandamisega seonduvat. Avaldanud mitmeid artikleid (EMÜs, Moskvast)

Hans-Voldemar Trass kirjutanud ajaleheartikleid ja kümme artiklit entsüklopeediale.

Malev Margus jätkab metsateadlaste 1944.aastal Eestist lahkunute töö- ja elukäikude uurimisega. Kõik metsamehed olid ja on praegugi seotud otseselt looduskaitsega. Tema andmetel lahkus siis Eestist 200 metsateadlast (nende hulgas 69 metsaülemat, 18 abimet-saülemat – jt. kõik on tal täpselt kirjas. Oma uurimistulemused on ta üle andnud Sagadi metsamuuseumile.

Komisjon on kontaktis Keskkonnaministeeriumi, EOÜ, ELUSi, ELKSi. Komisjonist on laenutatud looduskaitsetegelaste jm fotosid ajakirjadele ja mitmele seltsile.

Urmas Tartes

Eest TA Looduskaitse Komisjoni esimees

02.01.2012